

purispa qawarinapaq

ÑAWPA MACHUNCHIKKUNAP ARTE PAQARICHISQAN

Ñawpapacha machunchikkunaqa imaymana ruwasqankutam saqiwaraqanchik. Kay salakunapi qawasqanchikqa chika sumaq kachkaspanpas manachá obras de arتهina paqarichisqachu karqa. Machunchikkunaqa manachá kawsayninku qawarichinanpaqchu ruwarqaku, nitaqchiki wasinkuna sumaqchanallanpaqchu. Yaqa llapallan paqarichisqankuqa qapaqkunap unanchanpaqmi karqa. Chaykunawantaqmi anqusaspanku waka-willkakunata yupaycharqaku, kawsaypipas wañuypipas paykunap waqaychasqan kanankupaq, imapas tinkusqalla kuyurinanpaq. Qawasqanchikqa qapaq runa wañuptin paywan kuskalla pampanankupaqmi karqa, huk pachapi sirwisyunpaq utaq wakakunaman qusqa. Museonchikpa huñusqanqa ñawpa machunchikkunap kawsaynintawan yuyaynintam rikuchiwanichik.

2 kaq sala

LLAQTANCHIKKUNAPI ARTE

Ñawpapacha runakunaqa anchatachiki yuyarqaku wañuqkunawan tiyasqankuta, wañuspanku huk pachaman rinankutapas. Hinaspachiki imaymana sumaq qunpikunata hakillakunata puyñukunatapas waka-willkankunapaq mallkinkunapaq ruwapurqaku, paykunap waqaychasqan, mikuchisqan qispinankupaq. Sañu ruwasqankupim riqsiykunchik yuyayninkuta. Ñawpapachapiqa llinkim sañu ruwaqpa munayninman kamakuspa, tarinalla kasper imaymana anqusana puyñuchakuna ruwanapaq aswan allin karqa. Kaypi huñusqa sañukunaqa

hatunnin estilokunatam qawachiwanichik, paqarisqankumanta ispañakuna chayamunankama.

3 kaq sala

MUYURIYNINKU

Qallariq machunchikkuna sapichakuspankuqa muyuriyninpi tukuy imakuna riqsiytam munarqaku. Chay riqsiy pachakunaqa unaymi karqa. Mamaquchapi challway, pachamama tarpuyapas ruruchiypas chirawpachap puquypachap muyuriyninwanmi qispiq, chaymi ñawpa machunchikkunaqa intita killata illapata pachamamata mamaquchata muchaqku. Kunturta amaruta willkakunatapas yupaychaqkum. Muchakuy kamayuqkunaqa yachayniyuq runakunam kaq. Paykunallam runakunatapas kamachiqku.

4 kaq sala

ÑAWPAPACHA AWAYKUNA

Inkakunaqa ispañakuna Tawantinsuyuman chayamuptinkuqa manam quritachu qurqaku, aswanmi utkumanta wikuña paqu millwamanta awasqakunata. Ñawpapachapiqa awasqakunam ima-hayka ruwaytapas chaninninpi llalliparqa. Qunpikunapim runakunaqa imaymana yuyayninkutapas rikurichirqa. Chay qunpikunam riqsichirqa chayna pachakuqkuna may llaqtayuy kasqanta qapaq kasqantapas. Wakiqninmi hatun raymikunapi apu runakuna churakunankupaq karqa, wasi ukupi pirqa sumaqyachinapaqpas. Sumaqnin llañu unkukunawan yaqullakunataqa aya-wasikunapipas churarqakum, wañuqkuna suma-sumaq pachachisqa ripunankupaq.

5 kaq sala

ANTA, QURI, QULLQI TAKAY

Chaykuna takayqa pisi-pisillamantam sisarirqa, chaymantam wakin arte qispichisqakunatapas chaninninpi yaqa llalliparqa. Chay metalkunaqa

chipana, pura-pura, kanipu ruwanapaqpas allinmi karqa. Apu qapaq runakunatapas chaykunawan churakuptinkuqa riqsichiqkum. Takaqkunaqa llamkanatapas antata yuraq titiwan chaqruspanmi ruwaqku. Anta, quri, qullqimanta ruwasqa sumaqyachiqkunaqa llipipiqmi, sallallallaqmi, chaymi waka-willkakuna muchanapaq allin karqa. Chay sumaqyachiqkunawanqa kawsaypipas wañuypipas apu kamachikuqkunam churakuqku. Llaqtanchikkunapi takaqkunaqa laminado, vaciado, embutido, martillado, repujado, calado nisqakunatam qispichiqku.

6 kaq sala

ÑAWPAPACHAPI SUMAQYACHINAPAQ DIBUHUKUNA

Kay salaqa ñawpachapi sañukunap awasqakunap quri-qullqipi takasqakunap dibuhunkuna tukuy-rikchaq kasqantam qawachiwanchik. Chay sumaqyachiq dibuhunkunaqa pisi siqillawan qispichisqam karqa: chakana, siqana, mamaquchapi yaku puqchiykuna, chaykunayá. Ichaqa muyuriyninchikpi kaqkunata, yuyayllanchikpi kaqkunatapas rikurichinmi. Imaynam ñawpa kulturakunata dibuhunmantapuni kunan riqsinchik, chaynallataqchá chay sumaqyachiqkunaqa ñawpa llaqtakunap unanchanhina karqa, sutilla riqsinakunankupaq.

7 kaq sala

RUNA PAQARIMUSQANMANTA SIMIKUNA, WAKA-WILLKAKUNA MUCHAYPAS CHIMU, LLAMPALLEK YUNKAKUNA

Ñawpachapi arteqa aswanmi yuyaykuna mastarichinapaq karqa. Chimu, Llampallek, chay-chay yunkakunapiqa puyñuchakunapim, waka-wasi pirqakunapim waka-willka muchaykunata, pacha paqarimuyninpi runakunap kawsasqankunata rikunchik. Chay muchaykunataqa puquy, chiraw, tayta inti, mama killa sumaqla muyurinankupaqchá ruwarqaku. Chaymi chay upyanakunapiqa pirqakunapiqa kutimanta-kutimanta rikurimun aya-pampaykuna, maqanakuspa llallinakuykuna, awqanakuypi matisqa piñas arpaykunapas. Chay pintasqakunapi rikurimuq runakunaqa wakillanpas chiqap kawsaqchus-hinam karqa, chaytam yachachiwanchik aya-pampaykunapi arqueologiap chayraq tarisqankunaqa.

8 kaq sala

RUNA PAQARIMUSQANMANTA SIMIKUNA, WAKA-WILLKAKUNA MUCHAYPAS

Chincha, Pisqu, Ika, Naska yunkakuna Iskay-waranqa watañam Chincha, Pisqu, Ika, yunkakunapi Parakas sutiyuq usu karqa. Chaypi tiyaqkunap waka-wasinkunaqa qapaqkunap wasinkunapas manam llumpay hatunchu karqa. Sañunkunawan awayninkunañataqmi munapaylla karqa. Awayninkuqa ñawpa machunchikkunap llapa awaynintapas sumaq kayninpi llallipaqhinaraqmi kachkan. Cristo paqarisqan iskay-pachak watamantam naska sutiyuqkunaqa parakaskunap ruwasqanta huqarispanku yaqa pichqa-pachak wata hatallirqaku. "Qapaqkunaqa wañuspankum willkayanku" nispachá nirqaku, chaychá riki wañuqtaqa chika sumaq sañukunata churaykuspanku, qunpikunawan pachachispanku, quri-qullqi chipana, pura-pura, kanipu, pillukunawan sumaqchaspanku pamparqaku, willkayasqa tukunanpaq. Chaykunawantaqmi muchakuy kamayuqkunaqa waka-willkakunaman asuykurqaku sumaq kawsay mañakunankupaq.

9 kaq sala

INKA PACHAPI ARTE

Ispañakuna rikurimunankupaq pachak watallaña kachkaptinmi inkakunaqa hinantin llaqtakunata atirqaku, Kitu, Pastu, Tukman, Chilikama. Pisi watalla llanllarichkaspankupas inkakunaqa ñawpa runakunap yachayninta huqarispankum wiñachirqaku. Qusqu llaqtapipas llapallan llaqtakunapipas paykunap usunwanmi wasikunata hatarichirqaku, chiqusqa rumiwan pirqasqata. Hatun ñankunatapas kichachirqaku, patak-patakkunatapas ruwachirqaku, paykunap usunwantaq. Inkakunap artenqa huk usullam karqa. Chay arteqa hatun raymikunapi sapay-inkap wakcha-kuyaynin qawarichinapaq kaspanmi mana qispichirgachu sapay-inkap, sinchikunap, yarqayniyuq wakakunap imahinninkunata. Inkakunap artenqa aswanmi unanchahina imahinkunata qispichirqa, pisquchakunatapas, pillpintu, wayrunqu, llama, sachakunatapas.

KOLONYA PACHAPI ARTE

1532 watapi ispañakuna Tawantinsuyuta atipaptinmi ñawpapachapi sumaqyachiq ruwaykunaqa chinkarirqa, arte occidental nisqanchikpa usuchisqan. Inkakunap sañupi pintasqankunaqa pallyayninkunaqa unanchahina siqisqallam karqa. Ispañakunap imahin ruwasqanñataqmi rikusqanchikhinalla karqa. Chaywanqa llaqtanchikkunapim hatun tikrakuy qallarirqa. Ñawpapachapi mana riqsisqa caballete-pinturakuna, kullupi esculturakuna, grabado nisqanchikkunaqa mana ñawiyuq runakunaman Mamachakunap Taytachakunap kawsasqan rikuchinapaqmi, sasa yuyaykuna unanchachinapaqmi karqa. Chay arte qallariyninpiqa lwrupamantam hamuqku artistakunaqa. Hinas pam kay llaqtayuq runakunata yachachispa qispichirqaku musuq artistakunata, hinaptinmi paykunaña Limapi Qusqupi ruwarqaku. Chaymi chay llaqtakunapi iskay escuela nisqanchik llallinakuspa sisarirqa. Hinas pam lwrupa usupi hapipakusqanmantaqa karunchakurqaku llaqtanchikpa artenpuni llanllarichinankupaq.

11 kaq sala

ÑAWPA MACHUKUNAP KAWSASQANTA HATALLINAPAQ

Ispañakunam pintura de caballete nisqanchikta Piruwman apamurqaku. Away, qullqi-takay, sañu-ruwayñataqmi llaqtanchikpi sapichakusqa kaspas qispirqaku ñawpa yuyaykunawan kancharisqa. Chaykunawanmi indio nisqa runakunaqa inka pachapi allin kawsasqanta yuyarichirqaku, inkap churinkuna kasqankutapas. Paqchakunawanmi pachamamata upyachiqku, qirukunawanñataqmi ñawpapachapihina anqusanakuqku. Chay qirukunapiqa chaninchasqa waytakunatam pintarqaku, inkakunap kawsasqantapas, chakra llamkaytapas, fiyesta ruwaytapas. Paykunapas ispañakunap usunwanmi rikusqanchik-kaqla imahinkunata pintarqaku, ñawpapachapi

kawsasqankuta rikurichinankupaq. Inkakunap kawsasqanmi kuwadrukunapiqa aswan rikuriq. Chay pinturakunataqa kolonya pachapi kawsachkaq apu inkakunam ruwachiqku, yayankuna sinchi kasqanta rikuchinankupaq.

12 kaq sala

KOLONYA PACHAPI ARTE PAQARIYNIN

Pinturawan esculturaqa tayta kurakunap wamaq puriyninmantaraqmi karqa, Diosmanta rimay umachananpaq. Waranqa pichqa-pachak watakuna tukuytañam pinturawan esculturaqa wiñayta qallarirqa manaña tipinanpaq, Italyamanta Piruwman kimsa maestrokuna chayamusqanwan: Mateo Pérez de Alesio, Bernardo Bitti, Medoro Angelino. Achka qatinqinkutam qispichirqaku Gerónimo Gutierrez tahina. Chay qatinqinkunaqa virreinato llaqtakunapi pintaspam yachachiqninkupa usunta mastarichirqaku. Esculturañataqmi Sevilla llaqtamanta hamuq artistakunap usunman watasqa karqa, XVII watakuna allin yaykusqankama. Sevillamanta rantipaq apamusqa esculturapas karqataqmi. Kay llaqtayuq artistakunaqa chayna ruwaykunamanta hapipakuspankum kikinkup artentapuni paqarichirqaku, lwrupamanta apamusqa estampakunawan pinturakunawan kancharichikuspa.

13 kaq sala

WASIPAQ CHANINNIYUQ RUWASQAKUNA

Kolonya pachapi kawsaqkunaqa lwrupa, Asya karu llaqtakunamanta apamusqa chaninniyuq ruwasqakunataqa achkatam rantiqku: imaymana munapay mueblekunatam apachimuqku, ebano qiruwman, charapa kaparasunwan, marfil rumiwan sumaqyachisqa qillqana mesakunatahina. Chaychus-hinam Piruwpi ebanista llaqlaykamayuqkunapas Ispañamanta apamusqatahina ruwayta qallarirqakutaq. XVIII watakunapiñam kay llaqtakunapi ruwasqakunaqa Ispañapihina ruwasqakunamanta rakikuspanku kaypi kuyapayasqa sumaqyachiqkunawan qispichisqaña rikurirqaku. Chayna kachkaptinpas

Iwrupa, Asya suyukunamanta apamusqa mueblekunaqa Ilaqllasqakunaqa delachinakunaqa mana tipikus pam kay Ilaqtapi tiyaqkunap sunqunta musuq ruwaykunaman ñancharqa.

14A kaq sala

DIBUHU

XIX watakunapi akademya bellas artes yachachiyqa pintura de historia nisqapa kanchanpim mastarikun, chaymi runataqa imayna kawsasqantahinalla rikurichimuyta munarqa. Artistaqa ima rikusqantapas iskay-kimsa siqillawan papilpi churaykurqa. Chay dibuhuwanmi imayna pintananpaq, rumi katkinanpaqpas hamutarqa. Kaypi kaq dibuhukunaqa pintorkuna as-asllamanta qispisqankutam riqsichiwanchik: basu, butilla, mueble, wasi, chaykuna pintay qallarisqankumanta runa pintay qispichinankukama. Kay salapiqa chika sasa pintanakunapa qallariyninpi dibuhu allinpuni kasqantapas riqsisuntaqmi

14B kaq sala

USUNCHIKKUNAMANTA PINTURA

Kolonya pacha pinturapiqa taytachakuna mamachakunam chika kutita rikurirqaku. Pisi pinturakunallapim usunchikkuna, muyuriyninchikpi kaqkunapas rikurirqa. Waranqa qanchis pachak watakunap tukuyninpiñataqmi pintorkunaqa ilustrado nisqa yuyaykunapa kanchariyninwan kay Ilaqtap imankuna rikurichiyta qallarirqaku. Ispañamanta tipikuyninchikwanqa astawanmi kustumrinchikkunata pachakuyninchikkunatapas qawachiwarqanchik. Chayqa "costumbrismo" nisqam. Kustumrinchikkunaqa Piruwninchik, istranhiru Ilaqtakunaman kicharikuypinmi qulluyta qallarirqa. Hinaptinmi artistakunaqa kustumrinchikkunata pintaspa dibuhaspa ñuqanchikpa artenchikta qispichirqaku. Chay imahinkunaqa achka kayninpi mastarikuspanmi nasyunninchikman ñawinchikta kicharichiwarganchik.

15 kaq sala

KAY LLAQTAPI SISARIQ IMAHINKUNA

Kay Ilaqtayuq pintorkunaqa Iwrupa suyup ruwayninkunata qatipachkaspankupis pisillamantam sunqunkuwan yuyayninkuwan usunkuta qispichirqaku. Iwrupa suyupi wakiqnin saqisqa imahinkunaqa chikatam kay Ilaqtakunapi mastarikururqa. Kay Ilaqta pintorkunap yuyayninmanta paqariq imahinkunapas karqataqmi. Iwrupapi arte yachaqkunap wischusqan Trinidadmanta pinturakunapas kaypiqa sisarirqam, indio nisqa runakuna Diosmanta umachanankupaq allinpuni kaptin. Sevillamanta XVII watakunapi apamusqa guardias angélicasmantaqa kaypi pintasqa illapaq anhilkunapas hukmanyasqañam karqa. Chaymantaqa Qusqu unibersidapi yachachiqkunaqa Santo Tomas, San Antonio Abad patronninkuta pintachispankum jesuitakunap kolehyonwan atipanakurqa.

16-17 kaq salakuna

ESCUELA CUZQUEÑAP LLANLLARIYNIN

Qusqu Ilaqtapi arteqa aswanmi 1673manta Ilanllarirqa, Manuel de Mollinedo y Angulo obispop chayamusqanwan. Payqa Qusquman manaraq chayamuchkas pam Madrid qapaq Ilaqtapi Santa María de la Almudena sutichasqa inlisyap kuran karqa. Chaynanpim riqsirqa qapaq kamachikuqkuna yupaychachikunanpaq pinturakuna ruwachisqankuta. Qusqupipas chaynallataqmi pintachirqa Ilaqtap santunkunata, inlisyap fiyestankunata, inka runakunatapas. Hinaspapas Ispañamanta apamusqa kuwadrukunayuqmi karqa. Chaymi kay Ilaqta pintorkunap yuyayninta kancharirqa, Basilio de Santa Cruzpatahina. Chay Ilanllariymi Qusqu pinturap usunta takyachirqa. Chay pinturakunapiqa mamachakunapas pisi siqillawan qispichisqa uyayuqmi, pachakusqanpas apu urqup qatan kaqllam; santukunapas runakunapas rikurimunku quriwan sumaqyachisqam. Santiago de Chile, Buenos Aires Ilaqtakunapipas chaynallam pintayta qallarirqaku.

18 kaq sala

QULLQI TAKAY

1545 watapim Charkas-law Putuqchi qullqi-chakrata tarirqaku, chaywanmi chay qallariq tiyempukunallapiraq Piruwpi qullqi hurquyqa kusata wiñarirqa. Ispañakunaqa waranqa-waranqantin mitayuq runakunata llamkachispankum qullqitaqa pachak watapi supa-supayta hurquchirgaku. Chay tukuy qullqiqa manam Ispaña reykunallatachu takyachirqa, tiqsimuyunchikpa economiantapas hukyasqatañam qispichirqa. Wankawillka, Qusqu, Putuqchi kitikunapiqa achka qullqi puriptinmi runakunapas imaymana rantikunawan purispanku astawan hukllachargaku kawsayninkuta. Qullqi takaywan ruwasqakunaqa chay kitikunapi sumaq chaninchasqam karqa. Qullqiqa qapaq Piruw llaqtap unanchanmi karqa, chaymi inlisyakunapi, fiyestakunapi, wasikunapipas imaymana qullqi takasqakuna rikurirqa.

19-20 kaq salakuna

KOLONYA PACHA PUCHUKAYNINPI ARTE

XVIII watakunap chawpinmantam Qusqu pinturap puchukaq llanllariyninwan kuskalla, lwrapapi paqariq rococó, clasicismo nisqanchik usukunaqa Piruw hatun llaqtakunapi sapichakurqa. Kay llaqta pintorkunaqa chaykunatam munasqankuman churarqaku, ichaqa Diosmanta imahinkunatam aswan qispichirgaku, chay imahinkuna inlisyap qapaq runakunap munapasqan kaptin. Chay usukunaqa Lima, Kitu llaqtakunapim sutilla rikurimurqa, chaypi tiyaqkunap munaynin lwrapap munayninman yaqa kuskachasqa kaptin. Wakin llaqta artistakunaqa lwrapapihina pintasqankuraykum chika yupaychasqa karqa, llapa ñawpa artistakunamantapas. Hukninmi karqa Limapi paqariq Cristóbal Lozano sutiuyq. Wamangahina karu llaqtakunapipas clasicismoqa rikuchikurqataqmi. Wamanga pinturaqa taytachakunatapas mamachakunatapas qawachiwanchik ñuqanchik runakunahina mana llunpay sumaqchasqa pachayuqtam, uyankupi llakiyuqtam.

21 kaq sala

RAYMIKUNAPI RUNA SUYUCHAQ UNANCHAKUNA

Wakin taytachap mamachap eskulturanga milagro ruwasqankuwanmi achka llaqtakunapi riqsisqa kaqku, mana tiyasqallanpichu. Chaymi paykunaman ifniqkunaqa chay mamachakunap taytachakunap imahinnin rantikunata ruwachiqku pinturapi, grabadopi, uchuy llaqlakunapipas. Hinaspam qallariq esculturawan tupachiqku chaypa illanwan purinankupaq. Chay chiqap retratokuna pintasqaqa qawachiwanchiktaqmi altarpi churasqa waytakunatapas kanchachkaq bilakunatapas. Chaypacha runakunaqa sapakama huñusqam kaqku: may llaqtayuq kasqanmanta, kamayninmanta, indio nisqa runa, mistisu, wiraqucha kasqanmantapas. Chayna rakisqa runakunaqa santunpa imahinninta muchaspanmi wakiqninkup qayllanpi kallpachakuqku. Ancha chaninchasqa raymikunaqa allintaqmi karqa imaymana runakuna riqsinakunanpaq, hinaspam paqarichirqa hukllachaqninku unanchakunatapas.

PIRUW QISPISQA LLAQTA

*1821 watapim ispañakuna
matiwashqanchikmanta qispirqanchik.
Republika pachapiqa Inlisyap qapaq
kayninpas pisiriytam qallarirqa, chaymi
Inlisyapaq manaña kolonyapihinañachu
kuwadrukunatapas pintachirqa,
hinaptinmi pinturaqa retratuta
rikurichirqa, runakunap kawsaynintapas.
Hanay llaqtakunapiqa achka
sumaqyachiqmi qispirqa: awasqakuna,
matikuna, qullqipi takasqakuna,
Wamanga rumipi llaqllasqakunapas.
Limapiñataqmi 1840 watakunamanta
lwrupa llaqtap yachayninwan qispiq
pintorkuna rikurimurqa, istranhiru
llaqtakunapi riqsichikuy munaq.
Paykunatañam Limapi qapaq
wiraquchakunaqa astawan munarqa,
ñawpa ruwaykunata mana allinta
chaninchaspankuña. Chay artistakunaqa
kolonya pachapi paqarichisqamantam
rakikurqaku bellas artes nisqanchikta
sabinmantapuni musuqyachinankupaq.
Republikapi arteqa manam
hukllachasqachu qispirqa: tradicionwan
modernidadqa sapankamam purillarqaku,
chaynallam kunan pachakamapas.*

22 kaq sala

ÑAWPA RUWAYKUNA, MUSUQ RUWAYKUNA

XIX watakunapiqa qatinqinpa qallariyningpipas kolonya pachap artenta kallpayuqraqmi karqa Andes llaqtakunapiqa, aswanraq mamaquchap patanmanta karu llaqtakunapi, istranhiruwan rantinakuy pisilla kaptin. Karu llaqtakunapi artistakunaqa taytacha, mamacha muchanakunataqa qispichillarqakuraqmi, ñawpa kamayuqkunahina ruwaywan. Lima qapaq llaqtapi artistakunañataqmi lwrupapi artista-masinkunahina ruwayta munarqaku. Chaymi Piruw llaqtapi arte ruwayqa iskayman rakikurqa. Uchuy llaqtakunapi tiyaq runakunaqa taytacha-mamachakunatam kullupi pintarqaku, rumipi chiqurqaku, sanmarkustapas uywap illantapas ruwarqaku. Chaymantam ñawpa kristyanu imahinkunaqa mikuy wiñananpaq, uywa mirananpaqña karqa.

23A kaq sala

FOTOGRAFIA

1842 watapi Maximiliano Danti Limaman chayamuptinmi Piruwpi fotografiaqa paqarirqa. Fotografokunaqa qati-qatillam equiponkuta materialninkuta lwrupamanta apachimuqku, chaymi fotokunaqa kaypi llanllarirqa lwrupa fotowan kуска-kuskalla. Yaqa chay pachallataqmi kaypi rikurirqa maypipas hurqusqa fotokuna. Wanu rantikuy timpupim fotografiaqa arqueologiapa, mineriapa, ferrocarrilpa wiñayninwan kuskalla purirqa, hatun llaqtakunapi kaykunahina ruwaywanpas: Palacio de la Exposición, Puente Balta, hukkunawan. Pinturaqa pisillatam paisaje nisqanchikta qawachirqa, fotografiyam ichaqa allinta tiqsinchikta pachanchikta riqsichiwarqanchik. Chaywanraqmi huk ñawilla Piruwninchik qawariyta qallarirqanchik.

23B kaq sala

FOTOGRAFIA

Hinantin Piruwpim waranqa isqun pachak watakunap qallariyningpi, fotografía wasikuna llanllarirqa. Chaywanmi artenchikpaq musuq kawsay qallarirqa. Qusqupiqa Arkipapipas "Escuela sur andina de fotografía" nisqam sisarirqa. Martín Chambi, hinaspa Carlos, Miguel Vargas wawqikunapas fotografiata musuqyachispa bellas artestahina qispichirqaku. Fotografiaqa chay karu llaqtakunapi modernidadpa unanchanmi karqa, chaywanmi kuchukunapi tiyaqkunapas kawsayninkuta yuyayninkuta hatun llaqtakunapi chawpicharqaku.

24-29 kaq salakuna

RETRATU PINTASQA: MUSUQ LLAQTAP UYAN

Piruw qispisqa llaqtap qallariq imahinninkunaqa lspañap unanchankuna pampanapaqmi paqarimurqa, ichaqa kolonya pachapi kaqlla ruwaykunawan. Kolonya pachapi retratu pintasqaqa virreyapa apu wiraquchakunap obispokunap kallpantam takyachirqa. Hinallataqmi Republika qallariyningpipas Piruwpa

musuq apunkunap uyanta qawachirqa. Kay llaqta artistakunaqa retratukunatam astawan pintarqaku, istranhirumanta hamuqkunawan ruwanakuna maskaypi atipanakuspa. Retratuqa allinpunim karqa pinturapi musuq iñiy takyachinapaq, artistapas chiqap paqarichiq-hina sayarinapaq.

25 kaq sala

AKADEMYA PINTORKUNA

Ignacio Merinoqa warma kayninmantaraqmi Paris llaqtapi yachachisqa karqa. 1838 watapi Piruwman kutimusanmi qallariq akademya pintorkunap chiqap amawtan tukurqa. Akademyaman iñiq artistaqa hamutaspa-hamutaspam paqarichiq karqa; kolonya pachapiqa rantiqkunap munasqallantam artistakunaqa qispichirqaku. Merinowanmi Francisco Laso, Francisco Masías, Luis Montero pintorkunaqa pintayta yacharqaku, hinaspam Fransiyaman Italyaman illarqaku, chay llaqtakuna arte nisqanchikpi qullana kaptinku. Merinoqa Parisman kutispanmi latinoamericano pintorkunamanta ancha chaninchasqa karqa. Istoriyamanta hatun pintasqankunam qipa hamuq pintorkunap ñanninta kancharirqa akademya pinturata Piruwpi paqarichinankupaq.

26 kaq sala

FRANCISCO LASO, PIRUWPA UYANTA RIKURICHIQ

Iwrupapi llapan yachachisqa pintorkunamantaqa Francisco Lasom Fransiya akademya usuwan Piruw runakunatapuni rikurichispan musuq pinturakunata qispichirqa. Parispiqa Charles Gleyre pintorwanmi sumaqta yacharqa composición nisqapi sayaykuna kulurkuna tinkuchiyta. Temática nisqanchikpiñataqmi Piruwpa uyantapuni pintayta qallarirqa. Paymi wamaqllaraq rikurichimurqa indio nisqa runap chiqap uyanta. Ensayo qillqaq, político liberal kasqanwanmi Piruwman allinta yuyapakurqa, chaymi paqarichirqa Piruw unanchaq wakiqnin pinturakunata. La lavanderahina pinturakunapiqa costumbrismomanmi asuykun, Las tres razas-hina pinturakunapiñataqmi Piruwpa musuq kawsayninmanta hamutan.

27 kaq sala

CARLOS BACA-FLORWAN AKADEMYAP TUKUYNIN

Carlos Baca-Florpas akademyapim yachapakurqa. Hinaspam Iwrupa pinturamantaqa manapuni rakikurqachu, aswanmi vanguardiakunap millapakuyintapas kutichirqa. Santiago de Chile llaqtapim pintayta qallarirqa, chaymantaqa yaqa istranhirullapiñam pintarqa. 1887 watamanta 1890 watakama Limapi ruwaykuspanmi ripurqa Italya, Fransiya akademyakunapi yachapakuq, manaña kutimunanpaq. XIX watakuna tukuytam París nocturno sutichasqa uchuy pinturakunatam ruwarqa, modernistakunap maskayninman asuykuspa. Kunanqa chay pinturakunatam yuyanchik, tiyempunpiñataqmi retratu ruwaq-hina llapan llaqtakunapi riqsisqa karqa: Iwrupa suyup hatun usunta yachaspantaqmi fotografía kaqlla pintaytapas atirqa.

28 kaq sala

XIX WATAKUNAP PUCHUKAYNIN

XIX watakuna tukunanpaqqa pintura qawachina wasikuna, rantiqkuna, chiqap críticos de arte nisqakuna mana kaptinmi artistakunaqa illarqaku. Chaymi chay watakunapi allin kaq pirwanu pintorkunaqa Iwrupapi tiyarqa. Kuwadrukunataqa apu runakunap munasqanmanhinam pintarqaku: munaylla paisaje nisqakunata qapaq runakunap wasinpi kawsaynintapas. Carlos Baca-Flor, Federico del Campo, Daniel Hernandezwan Alberto Lynch pintorkunahinam wakinqa Fransiya llaqtap qawachina wasinkunapi ancha yupaychasqa, chaninchasqa karqaku. Kaypipas XIX watakunap puchukayninpi pinturakunaqa runakunap wasinpi kawsaynintawan paisajekunatam qawachiwanchik. Teófilo Castillo pintorwanmi artemanta atipanakuyqa musuqchakurqa. Payqa arte-yachaywasikunap paqariynintam tanqarqa, Piruwninchikpa arten sisarinapaq.

MUSUQ ARTE

Waranqa isqun-pachak watakuna qallariptinmi Iwrupa, Amerika Ilaqtakunapi artistakunaqa musuq arte paqarichiyta munaspanku ñawpa academicismo nisqanchikmanta rakikurqaku, chaynallataqmi karqa Piruwpi. Escuela Nacional de Bellas Artes sutiyuq yachaywasipi kaq artistakunaqa Andes runakunap kawsayninta rikurichispanmi indigenismo nisqanchikta paqarichirqaku (chay yachaywasiqua 1918 watapim paqarirqa). Wakin artistakunañaataqmi vanguardia internacional nisqanchikman asuykuspa ruwasqankuta dibuhuyuq riwistakunapi mastarichirqaku. Chaymi Piruwpiqa 1900pa llapa pachak watankunapi wakin artistakuna Piruwpa kawsayninwan kallpachakuspa ruwarqaku, wakinñaataqmi istranhiru usuwan.

30 kaq sala

QALLARIQ MUSUQ ARTISTAKUNA

1920 watakunapim vanguardia nisqa artistakunaqa liwrukuna, riwistakuna, imakunapi dibuhaspanku riqsichikurqaku. Chay artistakunaqa simbolismo sutichasqamantam futurismo, cubismo nisqakunaman asuykurqaku. Carlos Quípez Asínmi chay llapan artistakunamantaqa aswan riqsisqa karqa. 1930 watamanta, Piruwpi imapas hinalla kanan munaq kamachikuqkunawanmi chayna artistakunaqa kuchuchasqa, asllayasqa tukurqa. Huk artistam karqa, poyesiya qillqaqpas, José María Eguren sutiyuq, paypa wasinpim Los Duendes sutichasqa artistakunaqa huñunakurqa. Antonino Espinosa Saldañahina wakin artistakunañaataqmi Art-Déco usuwan pintaspa riqsichikurqa. 1935 watapim César Moro ruwarqa pintura surrealista exposicionta, chaywanmi arte ruwayta lluptichirqa. Chayna pinturaqa América-Latinapi mana riqsisqaraqmi karqa.

31 kaq sala

INDIGENISTA NISQA ARTISTAKUNA

1920 watakunapim vanguardia artistakunap wakiqninga indigenismo nisqanchikta paqarichirqaku. Indigenistakunaqa ñawpa yachayninchikmantam musuq kawsay paqarichiyta munarqaku. José Sabogalmi Escuela Nacional de Bellas Artes yachaywasip kamachiqnin kaspá Piruwpa kikin arten paqariyninta tanqarqa. Yachachisqan artistakunawanpas ayllu runakunata pintarqa, sumaqtapunim kawsayninta rikurichirqa. Mario Urteagap pintasqantapas sayapayarqaku. Urteagaqa sapallanmantam Kahamarkapi pintayta yachaykurqa, chaymi indigenistakunaqa unanchankutahina riqsichirqaku. 1930 watakunapim indigenistakunaqa hinantin Piruw Ilaqtata qawariyta munaspa mamaqucha-patanpi mestizo Ilaqtakunata hatun yunkatapas pinturapi rikurichirqaku.

32 kaq sala

PIRUWNINCHIKPA KIKIN ARTEN PAQARICHIY

XX watakunap chawpinkamaqa achka artistam Piruwninchikpa kikin arten paqarichiyta maskarqaku. "Piruwninchikpa kikin arten" niywanqa nirqaku machunchikkunamanta kunankama ruwasqatam. Chaymi paykunaqa machunchikkunap paqarichisqanpi maskaparqaku ruwayninkuta qispichinankupaq. Ñawpapacha, kolonyapacha sumaqyachiqkunata hapikuspa Piruwpa kikin arten qispichiyta qallarirqaku. Sabogalpa muyuriyninpi artistakunañaataqmi ayllu runakunap ruwasqanmanta hapipakurqaku "kayqa arte mestizom, kaypim indio nisqa runakunap paqarichisqanqa ispañakunap apamusqanwan tinkun" nispanku.

33 kaq sala

MAY PACHAPIHINA PINTAQKUNA

1930 watakuna chawpiniraqpim musuq artistakuna rikurimurqa. Indigenismo nisqata saqirispam "Piruwpa artenta musuqyachisun" nirqaku. Salón de Independientes nisqapim (1937 watapi) chay artistakunaqa pinturankunata qawarichispa huk yuyayllawan indigenistakuna atipayta munarqaku. Chay qawachiyqa artenchikpaq pacha-kuyuyumi karqa. Chaymantam José Sabogalpas 1943 watapi Escuela de Bellas Artesmanta llusqirqa. Qipataqa formalismo modernista nisqamanmi wakín independientekuna asuykurqa. Paykunaga may pachapihinapas pintarqaku, bodegón, desnudo nisqakunata, may pachapipas rikuriptin. Paisaje nisqañataqmi pintura indigenistamanta karunchakuyta munaspa mamaqucha patankuna pintayta qallarirqa, Andesta pisi-pisimanta saqirispaspa.

34 kaq sala

ABSTRACCION NISQAP LLALLIYNIN

1950 watakunapi qispimuq artistakunaqa istranhiru-masinkunawan kuskachakuyta munaspankum lwrupa musuq usukunata apamurqaku. Chay artistakunaqa Agrupación Espacio, Galería de Lima nisqakunapi huñunakuspanmi figurativo pinturamanta karunchakurqaku. Arte ruwaqkuna hamutaypi atipanakusqanwanmi chay musuq arteqa kallpachasqa rikurirqa, chaymantaqa iskayman rakikurqa: huk kaqninkunaqa arquitecto Luis Miró Quesada Garlandpa pusasqanmi formalismo puro nisqaman sayapakurqaku, hukninkunañataqmi Sebastián Salazar Bondy qillqaqta qatiskanu tukuy runakunapaq pintayta munarqaku. 1950 watakunapiqa arte geométrico nisqam llanllarirqa, chaymantañataqmi informalismo nisqa 1960 watakunapi rikurimurqa. Chaypachamantam artistakunaqa ñawpa kawsayninchikman kutiriskanu machunchikkunap ruwasqanwan arte abstracto nisqata qispichirqaku.